

litičkih protivnika. Odlučio sam tu objedu i postupak dra Rudolfa Horvata iznijeti pred časni sud, ali je dr. Rudolf Horvat otišao Bogu na istinu prije nego što je do suda došlo. Bog mu prosti!

»Konac i kraj«

Svršavam s jednom narodnom popjevkom, koju sam kako dječarac slušao u našoj gostioni na Kapucinskom trgu. Bilo je to vrijeme od Sv. Tri Kralja pa do Svijećnice kad su dolazila svaku večer između 6 i 8 sati tri dječarca oko 10 godina starih, te otpjevali staru popijevku o Trim Kraljima. Svršavali su svoju popjevku, koju su otpjevali, sa stihom:

»Ovoj popevki je konac i kraj«. Tako je s propašću stare Jugoslavije došao »konec i kraj« mojem javnom životu. Tu prestaje svako zanimanje za moj dalji život.

Kao »post scriptum« dodajem javnu glosu iz »Jutarnjega Lista« pod naslovom:

»Se niti ti nebuš otuda z mužikom prešel«. »Rekli smo«, veli pisac te glose, »da ćemo ispustiti imena, no kod ovog slučaja bi to bila šteta. Previše su naime ta imena popularna, a da bi ih se moglo prešutjeti. Stvar se doduše dogodila 1928., no ona može biti uvijek aktualna.

Te godine predavao je zagrebački načelnik Heinzl, koji je bio upravo 'stavljen na raspoloženje' dužnost novom načelniku, a svom prijatelju dru. Srkulju.

Srkulju kao da je bilo neugodno što eto baš on preuzima dužnost načelnika od svog prijatelja, pa mu se na neki način htio ispričati:

— Znaš, dragi Lojzek, oprosti i naj se na mene srditi kaj ideš proč. Ja ti nisam niš kriv. Znaš kak je! Halt se pripretilo! Ali ako buš kad kaj trebal, ti se samo na mene obrati, pa ti bum ja navek jako rad...

— Heinzl ga prekine i blagohotno potapša po ramenu:

'Dragi Štef, samo se naj niš ispričavati. Budi čist miren, se niti ti nebuš otuda z mužikom prešel...!«

(Knjižnica Državnoga arhiva u Zagrebu, R-159)

- *Priredili i bilješkama opremili T. Jonjić, S. Matković i Z. Matijević*

ZAHVALA

Priređivači najiskrenije zahvaljuju prof. Darku Rubčiću, ravnatelju Državnoga arhiva u Zagrebu i prof. Katarini Horvat, arhivskoj djelatnici, na nesebičnoj kolegijalnoj pomoći prilikom pripremanja teksta Srkuljevih *Memoara* za objavljivanje.

Skica za životopis Stjepana Srkulja

Otkrivanje autobiografskih zapisa uvijek donosi posebno zadovoljstvo povjesničarima, koji su pri dugotrajnoj izradi svojih radova u neprestanoj i često uzaludnoj potrazi za primarnim izvorima podataka. Kada uzmemo u obzir da u hrvatskoj povijesti i nema previše autobiografija, kako istaknutih osoba koje su dospjele do visokih položaja tako i onih manje poznatih, bez čijih se zapažanja također ne može sastaviti cjelovitiji mozaik nekog društva i shvatiti mentalitet nekog razdoblja, onda je zadovoljstvo pronalaska takve vrste zapisa još i veće. Prije nekoliko godina slučajno sam naišao na primjerak autobiografije Stjepana Srkulja u Državnom arhivu u Zagrebu, za koji su neki istraživači znali, ali ga nisu uspijevali pronaći.¹ Riječ je o uvezanom zapisu napisanom pišaćim strojem koji prati autorov put od rodnog Varaždina do uspona na položaj načelnik grada Zagreba i ministra građevina između dvaju svjetskih ratova. Nema podataka kada je Srkulj dovršio pisanje životopisa. Vjerojatno je riječ o neposrednom poraču, što se može zaključiti po nekim rečenicama o sudbini pojedinaca i opisima određenih događaja. Doduše, na naslovnici zapisa stoji godina 1963., ali kako je Srkulj umro znatno ranije, očito je riječ o godini njihova uveza.

Premda opsegom nije velik, učinilo mi se da zbog važnosti pisca taj memoarski zapis vrijedi objaviti kako bi bio dostupan povjesničarima i širem krugu čitatelja. Tim više što se u standardnoj historiografiji unatoč relevantnosti Srkuljeva javnog djelovanja o njem začudo tek usputno pisalo.

Srkulj je bio jedan od poznatijih hrvatskih povjesničara svoga vremena, školovan dobrim dijelom u Beču. Bio je aktivan sudionik javnog života u Hrvatskoj tijekom kasnog razdoblja Austro-Ugarske Monarhije i čitavoga razdoblja međuratne Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije. U struci bio je prepoznatljiv kao vrijedan srednjoškolski profesor koji je pisao udžbenike i izrađivao kvalitetne povijesne zemljovide na kojima su učili mnogi naraštaji učenika. Ipak, nije se zadovoljavao samo svojom profesijom koja se bavila prošlošću nego je nastojao znanja i osobne sposobnosti prenijeti na suvremenu političku i upravnu scenu. Srkuljev javni angažman bio je naročito vezan uz djelovanje u Gradskom zastupstvu u Zagrebu, u koje ulazi 1913., a vrhunac je bilo postavljanje na čelo gradske uprave. Upravo je ostao najviše zapamćen kao zagrebački (grado)načelnik u dvama mandatima. Prvi put od 1917. do 1919., a drugi, nakon okončanja iznimno važne i učinkovite uprave Vjekoslava Heinzela, od 1928. do 1934. (s time da je neposredno nakon proglašenja šestosiječanjske diktature bio posebnim

¹ Vidi: Hrvoje MATKOVIĆ, »Hrvatska zajednica. Prilog proučavanju političkih stranaka u staroj Jugoslaviji«, u: ISTI, *Studije iz novije hrvatske povijesti*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2004., 49.

ukazom iznova imenovan za načelnika). Dakle, oba mandata obilježena su osobito osjetljivim okolnostima iscrpljujućega Prvog svjetskog rata, dramatičnoga raspada Monarhije, stvaranja prve jugoslavenske države, kobnog atentata na Stjepana Radića te uvođenja kraljeve diktature. U tim je prilikama morao osobito voditi računa o gospodarskim i socijalnim problemima koje su za sobom povlačili ratni događaji i međunarodne krize, kao i onim političkim situacijama u kojima su Hrvati bili u inferiornom položaju. Za vrijeme rata mogao se s pravom pohvaliti da je uspješno organizirao opskrbu stanovništva i izdvajao više sredstava za podizanje zdravstvenog sustava, uključujući toliko željeno osnivanje Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

Pod njegovom upravom Zagreb je doživljavao velike promjene. Broj stanovnika stalno se povećavao, a urbani prostor neprestano se širio. Najvidljiviji primjer njegova rada bila je konačna izgradnja gradske tržnice Dolac i klaonice, projekti koje su već odobrile bivše uprave.² U prilog njegovim dostignućima govore i projekt podizanja činovničkih kuća na Peščenici po uzoru na sličan njemački model potpore javnim službenicima, dovršenje kanala Zagreb-Ivanja Reka, izgradnja dviju osnovnih škola, uvođenja stalne vatrogasne službe i niza drugih aktivnosti koje su podizale razinu života u glavnome hrvatskom gradu. U prilog njegovoj samokritičnosti ide i vlastoručno sastavljen popis projekata koje nije uspio provesti u djelo (plinifikacija, sljemenska žičara i premještaj bolnice iz Vlaške ulice). Za ostvarenje svih tih pothvata Srkulj je morao pokazati i vještinu pribavljanja financijskih sredstava i njihove svrsishodne potrošnje. Njegov je primjer poučan jer je novacca pribavljao isključivo od domaćih bankarskih kuća, odnosno odbacivao je ponude inozemnih financijera koji su nudili zajmove i zauzvrat tražili privatizaciju javnih poduzeća (primjer električne centrale). O tome da je znao raspolagati novcem za javne projekte govori i to što je kao načelnik (ili član Gradskog zastupstva) bio u upravnom i nadzornom odboru Gradske štedionice (preteča današnje Zagrebačke banke), koja je tada bila u gradskom vlasništvu i čija su se sredstva s uspjehom koristila za namirivanje komunalnih potreba. Gradska štedionica osnovana je neposredno prije izbijanja Prvoga svjetskog rata kao zasebna gradska ustanova radi osiguranja sigurne štednje i ponude kredita širim slojevima s posebnom zadaćom promicanja gradskih poslova. Grad je jamčio sve uloge. Ta činjenica utjecala je na konstantan rast štednje, a za vrijeme rata redovitu nabavu živežnih namirnica i izbjegavanje lihvarstva.

U političko-stranačkom smislu Srkulj je prvo podupirao Naprednu stranku, za koju možemo reći da je bila tipičan predstavnik hrvatskog liberalizma na početku 20. stoljeća. Doduše, on je prema vlastitoj tvrdnji započeo politički promišljati poput mnogih svojih suvremenika pod utjecajem pravaša, točnije nastupa Davida Starčevića prigodom jedne izborne kampanje u njegovu rodnom Va-

² Vidi: Zlatko JURIC — Marina STRUGAR, »Karlo Vajda i Vjekoslav Bastl: izgradnja tržnice Dolac u Zagrebu, 1928.—1936.«, *Prostor*, Zagreb, 19/2011., 1 (41), 200-213.

raždinu početkom 1880-ih i pod dojmom čitanja pravaškog lista *Sloboda*, kad su osobito mladi ljudi nezadovoljni hrvatskom podređenošću u sklopu nagodbenog sustava i oportunistom elita sve više slijedili primamljive ideje Stranke prava o nacionalnoj i državnoj samostalnosti. No, tijekom studija u Beču postupno se gasila prvotna naklonost pravaštvu i okrenuo naprednjačkim idejama koje su se kovale među dijelom studenata, napose onih koji su studirali u različitim monarhijskim ili europskim središtima i ondje upijali modernističke ideje. Slijedeći smjer stranke koju je predvodio agilni Ivan Lorković, mogao je baštiniti još jedno iskustvo koje će mu dugoročno pomoći u izgradnji karijere. Naprednjaci su kao sastavnica Hrvatsko-srpske koalicije pronašli odgovarajuću formulu za pristupanje polugama vlasti, tj. držali su da je bolje sudjelovati u kreiranju važnih odluka nego biti stalno u oporbi. Stoga su primjenjivali tzv. realnu politiku, koja je za njih bila najbolji odgovor za brojne probleme, a očitovala se u prilagodbi Hrvatsko-ugarskoj nagodbi (1868.), odbacivanju tradicionalizma i poticanju rasprave o gospodarskim i socijalnim pitanjima. Tako je Srkulj, oslanjajući se na takvu političku taktiku, na temelju šireg dogovora, izabran prije izbijanja svjetskog rata za zastupnika u zagrebačkom Gradskom zastupstvu.

Slijed ratnih zbivanja odredio je tijek povijesti koji je odgovarao naprednjačkim pogledima o anakronosti Monarhije i otvarao pitanje povezivanja Hrvata i Srba u nekom obliku idealno zamišljene južnoslavenske zajednice koja će im osigurati zaštitu od imperijalnih ideja većih susjeda i pružiti veće mogućnosti u gospodarskom razvoju do tada sputanom prevlašću Beča i Budimpešte. U posljednjoj godini rata Srkulj se uključio u pokret južnoslavenskog okupljanja i suradnje s drugim slavenskim narodima Monarhije. Kao prvi čovjek grada Zagreba sudjelovao je svibnja 1918. na velikoj priredbi u Pragu, gdje je uz načelnika Ljubljane dr. Ivana Tavčara i predsjednika bosansko-hercegovačkog Sabora Vojislava Šole održao prigodni govor koji je poticao raskidanje svih državno-pravnih veza s Austrijom i Ugarskom.

Razvoj situacije međutim nije se nimalo poklapao s idealima. Suočavanje sa stvarnošću uslijedilo je već pred sam kraj rata, kad je dio vodstva Napredne stranke osjećao teret sve izraženijih zahtjeva za tipom državnog integralizma koji je mogao samo nagovještati nastavak hrvatskog nezadovoljstva pa i još veće strepnje očitovane u podređenosti novome hegemonu. U prvom redu, to je značilo neizbježnost odstupanja od političkog pravca centralizma i jugointegralizma koji je predvodio utjecajni Svetozar Pribićević i samim time izlazak iz Hrvatsko-srpske koalicije. Srkulj u svojim zapisima bilježi iz prve ruke o vremenu raspada Dvojne Monarhije kao ispunjenju starih ideala, ali i danima »rastreznjavanja i razočaranja, osobito kad se saznalo za zemljopisnu kartu srbijanskih pukovnika Dušana Simovića i Milana Antonijevića, koja je bila dva dana u prostorijama Narodnoga Vijeća, a na kojoj su granice Hrvatske na istok dolazile do crte Dunav-Šamac«. Spominje požurivanje proglašenja nove države 1. prosinca i tragični 5. prosinca na Trgu bana Jelačića. O tome traumatičnom razdoblju Srkulj je svje-

dočio ne samo kao zagrebački načelnik, nego i kao kooptirani član Središnjeg odbora Narodnoga Vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba.³ Posljedice tog sukoba i dubokog razdvajanja u redovima hrvatskih političara očitovale su se u napadima Pribičevićevih sljedbenika na njegovo načelnikovanje i ubrzani odlazak s tog položaja. S druge strane, ni Srkulj nije ostao pasivan, pa će upravo neke od jugo-integralista javno prozvati da su se tada toliko umiljavali Beogradu i zbog toga bili spremni na prolijevanje krvi kako bi se mogli pohvaliti da su umirili Zagreb.

Nakon raspada Monarhije, Srkulj je ostao i dalje vjeran svome nekadašnjem stranačkom vodstvu, odnosno politici Ivana Lorkovića. Stoga je podupro odluku o osnutku Hrvatske zajednice te sudjelovao u radu Privremenoga narodnog predstavništva⁴ u Beogradu. Politički je djelovao i unutar prvoga Hrvatskog bloka.⁵ Najviše se bavio uređivanjem zajedničkarskog dnevnika *Hrvat* na čijim se stranicama zagovarala ideja federalizacije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Tadašnji je tisak bilježio i njegove kampanje s ostalim članovima stranke po raznim dijelovima Hrvatske. Lojalno slijedeći smjer politike stranke podupro je osnivanje Hrvatske federalističke seljačke stranke u siječnju 1926., što je bila jedna od posljedica zaokreta politike Radićeve Hrvatske (republikanske) seljačke stranke, tj. njezina sporazuma s vladajućim radikalima Nikole Pašića i ulaska u beogradsku vladu.⁶ Već je prije naglašena Srkuljeva briga za činovnike u Zagrebu. Tu činjenicu valja promatrati kroz prizmu djelovanja Hrvatske zajednice i njezinih sljednika, koji su upravo u javnim službenicima u Zagrebu imali svoju stranačku bazu, nasuprot Radićevoj stranci, koja je otpočetak crpila snagu iz najmasovnijeg društvenog sloja — seljaštva. Iz tog razdoblja do atentata na Stjepana Radića ostala je zabilježena i epizoda sa Srkuljevim odlaskom na Međunarodni kongres gradova, koja je postala poznata po njegovu suputniku. Taj se Kongres naime održavao u lipnju 1927. u Parizu i na njemu su kao članovi delegacije općine grada Zagreba bili Srkulj i odvjetnik dr. Ante Pavelić, tadašnji gradski zastupnik i pravaški prvak, koji se na putovanju za Pariz zaustavio u Beču, gdje se susreo s predstavnicima tzv. prve hrvatske emigracije, tj. bivšim austrougarskim časnicima Ivanom pl. Perčevićem i Stjepanom barunom Sarkotićem. Zahvaljujući njihovu posredovanju susreo se s tamošnjim predstavnicima talijanske di-

³ Vidi: Zlatko MATIJEVIĆ, »Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu. Osnutak, djelovanje i nestanak (1918/1919)«, *Fontes*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 14/2008., 35-66. Zbog naknadnih interpretacija događaja vezanih uz 5. prosinac 1918. Srkulj je ušao početkom 1920-ih u javnu polemiku s Grgom B. Angjelinovićem, korifejem jugointegralizma, koji je bio povjerenik za javni red i sigurnost u Zagrebu u vrijeme sukoba.

⁴ Vidi: Neda ENGELSFELD, *Prvi parlament Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca — Privremeno narodno predstavništvo*, Globus, Zagreb, 1989.

⁵ Srkulj je u ime svoje stranke, članice Bloka, održao u travnju 1923. govor na poznatoj velikoj skupštini u Borongaju.

⁶ Vidi: Ljubomir ANTIĆ, »Hrvatska federalistička seljačka stranka«, *Radovi*, Sveučilište u Zagrebu, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb, 15/1982., 163-222.

plomacije te uglavio posjet Rimu. Pavelić je iz Pariza otputovao u Rim, gdje se susreo s Robertom Forgesom Davanzatijem, novinarom i političarem.⁷ U to su vrijeme federalisti i pravaši djelovali zajedno u obnovljenome Hrvatskom bloku.

Nakon uspostave šestosiječanjskog režima Srkulj je podupro novo uređenje i tako osigurao svoje mjesto na čelu zagrebačke uprave. Prema mišljenju nekih povjesničara takvo je držanje bilo posljedica dogovora vodećih predstavnika triju glavnih stranaka u gradskom zastupstvu — Mačekova HSS-a, federalista kod kojih je najveći autoritet imao Trumbić i pravaša predvođenih Vladimirom Prebegom i Franjom Hrustićem — koji su nakon dugih rasprava usvojili stajalište o pristajanju na suradnju s kraljevom novom politikom.⁸ Uvođenjem kraljeve diktature bio je zabranjen rad svi političkim strankama s nacionalnim i vjerskim predznakom, tako da su stranačka vodstva morala nalaziti načine da barem minimalno sudjeluju u političkom životu. Drugim riječima, Srkuljeva odluka nije bila individualan čin, nego posljedica navodnoga dogovora većine stranačkih predstavnika. Ona se može promatrati i u kontekstu držanja nekih od vodećih čimbenika hrvatske politike — uključujući izjave predsjednika seljačke stranke i vodećih zagrebačkih listova (*Obzor*, *Jutarnji list* i *Novosti*) — koji su s odobravanjem popratili kraljev manifest od 6. siječnja 1929., pretpostavljajući da je njime odbačen Vidovdanski ustav i stvorene pretpostavke za nov dogovor o unutarnjem uređenju države. Srkulj je tako davanjem potpore diktaturi osigurao utjecaj na nastavak vođenja gradskog zastupstva, ali je istodobno stekao etiketu suradnika režima.⁹ U novim je okolnostima stao i uz plan o poklonstvenoj deputaciji hrvatskih predstavnika kralju Aleksandru, koja je trebala biti javni znak odobravanja diktature pa i održivosti jugoslavenske ideje. Oko te zadaće okupili su se pripadnici dijela hrvatskih federalista, koji su na taj način trebali ostati veza između hrvatske politike i kralja. Na posjet dvoru utjecala je i uzavrela klima u Hrvatskoj, gdje su uslijedili prvi slučajevi oružanog otpora diktaturi, likvidacije kraljevih pouzdanika (Toni Schlegel)¹⁰ i pripreme atentata na vladara. S obzirom

⁷ Usp. Bogdan KRIZMAN, *Ante Pavelić i ustaše*, Globus, Zagreb, 1978., 9; Jere JAREB, »Šest dokumenata o prvom dodiru dr. Ante Pavelića s talijanskom vladom 1927.«, *Hrvatska revija*, Buenos Aires, 20/1970., br. 4, 1165-1178; Franjo TUĐMAN, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji 1918.—1941.*, knj. 2, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993., 30-31; Ante PAVELIĆ, *Doživljaji II*, Vratna gora, d. o. o., Zagreb, 1998., 141.

⁸ Ljubo BOBAN, *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928—1941. Iz povijesti hrvatskog pitanja*, 1, Liber, Zagreb, 1974., 46-47.

⁹ Neki autori smatraju da je Srkulj podupirao dogovoriranje s političarima iz Beograda mimo stranačke lojalnosti još tijekom 1927. godine. Usp. Matija KOVAČIĆ, *Od Radića do Pavelića*, Knjižnica Hrvatske revije, München — Barcelona, 1970., 63. Riječ je o autoru koji je nekada pripadao Hrvatskoj zajednici.

¹⁰ O Antunu (Toniju) Schlegelu (Šlegelu) vidi: Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, »Zagrebači novinar Antun Schlegel i njegov utjecaj na politiku u prvoj četvrtini dvadesetog stoljeća«, u: ISTA, *Skrivene biografije nekih Nijemaca i Austrijanaca u Hrvatskoj 19. i 20. stoljeća*, Njemačka narodnosna zajednica — Zemaljsak udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek, 2001., 235-268.

na to da su među optuženicima bili i neki zagrebački zastupnici u oblasnoj skupštini, Srkulj je držao nužnim skinuti odgovornost i ublažiti policijsku represiju.¹¹ Tada je pala njegova odluka da kao načelnik pozove kralja u posjet Zagrebu. Poklonstvena deputacija zapravo mogla je koristiti samo kralju, a za hrvatske je organizatore bila potpun neuspjeh.¹² Kraljev posjet glavnome hrvatskom gradu nije polučio željene rezultate za jačanje jugoslavenstva jer je Aleksandra stanovništvo hladno dočekalo.

Srkulj je u svibnju 1929. izabran za predsjednika Saveza gradova Kraljevine Jugoslavije, a prilagodljivom komunikacijom s nositeljima državne vlasti popločao je sebi put i do položaja ministra građevina u travnju 1932. godine u vladi Vojislava Marinkovića. U vladu je ušao ukazom kralja Aleksandra nakon demisije dvojice hrvatskih ministara, Stanka Šibenika i Nikole Precce, koji su ocijenili da diktatura ne daje nikakve rezultate i nisu htjeli slijediti program novoosnovane Jugoslovenske radikalno-seljačke demokratije smatrajući je dekomrom pseudoparlamentarnog sustava.¹³ S druge strane, kralj je očito nastojao zadržati u vladi hrvatske predstavnike nastojeći tako opravdati ideologiju integralnog jugoslavenstva. Srkulj je svoj pristanak na suradnju s diktatorskom vladom opravdavao tvrdnjom da bi u suprotnome na njegovo mjesto došle integralističke »režimije«, koji su mogli hrvatskoj strani učiniti znatne štete te da je njegova glavna zadaća spriječiti prevlast »jugoslavenskih perjanica«. Vjerojatno je to bilo samo naknadno opravdanje za nimalo popularan čin nastavka suradnje s diktaturom. S druge strane, Srkulju je doista uspjelo da koristeći svoj udio u vlasti — u vladama Marinkovića, Milana Sršića i Nikole Uzunovića — riješi određene komunalne probleme u Zagrebu i nekim drugim mjestima u Hrvatskoj. Ta mu je činjenica ipak mogla pružiti određenu zadovoljštinu za nepopularnu odluku stupanja u kraljevsku vladu.

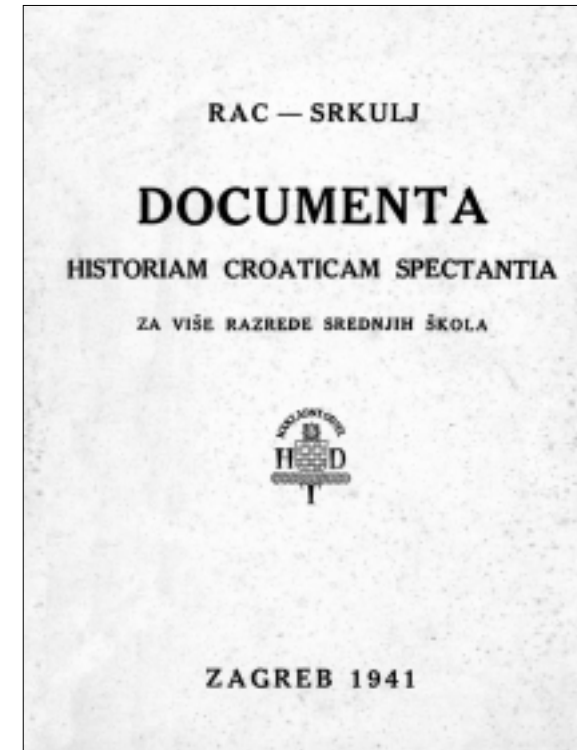
Drugi važan Srkuljev doprinos odnosi se na historiografsko područje. Kao povjesničar starog kova, danas je gotovo posve zaboravljen. Spominje ga se uglavnom u kontekstu teza o hrvatskoj srednjovjekovnoj povijesti koje je zastupao u udžbenicima.¹⁴ Najpoznatiji je ostao svakako po povijesnom atlasu, *Hrvatskoj povijesti u devetnaest karata* iz 1937. godine. Vrijednost toga atlasa pokazala se u njegovu pretisku 1996. (dopunjenom s još šest karata autora Josipa Lučića) kada je istaknuto da je riječ o »najvećem dometu hrvatske historijske geografije glede političko-državnog razvoja hrvatske države i njezina teritori-

¹¹ Branislav GLIGORIJEVIĆ, *Kralj Aleksandar Karadorđević u evropskoj politici*, (ćir.), knj. 2/3, Zavod za udbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002., 186.

¹² Ivan MEŠTROVIĆ, *Uspomene na političke ljude i događaje*, Matica hrvatska, Zagreb 1969., 191.

¹³ Todor STOJKOV, *Opozicija u vreme šestojanuarske diktature 1929-1935.*, Prosveta, Beograd, 1969., 138.

¹⁴ Ante BIRIN, »Miho Barada — suautor udžbenika za hrvatsku povijest«, *Povijesni prilozi*, Zagreb, 40/2011., 63-70 (69).

ja».¹⁵ Vrijedan prilog bili su i njegovi udžbenici koji su se dugo — sve do kraja Drugoga svjetskog rata — koristili u školama.¹⁶ Ništa manje važna osobitost Srkuljeve djelatnosti bilo je redovito pisanje recenzija i prikaza novih historiografskih izdanja, koje je uglavnom objavljivao u uzorno uređivanom *Nastavnom vjesniku*, sustavno praćenje historiografije najvećih europskih naroda i sudjelovanje u radu međunarodnih historičkih kongresa. U tom časopisu, koji je izdavalo Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora, i sam je svojedobno obavljao urednički posao. Tu je do izražaja došlo njegovo solidno obrazovanje i didaktičko-metodološke vještine stečene na studiju i doktoratu u Beču. Osobito je poticao objavljivanje izvora za povijest kao ključnih »pomaga za zornu obuku«, ukazujući na primjere zapadnoeuropske brige za izdavanjem kvalitetne literature za poznavanje srednjeg i novog vijeka. Nastojao je

¹⁵ Predgovor ponovljenom izdanju napisao je povjesničar i predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman. Tu su činjenicu neki autori naknadno povezali na neobičan način sa Srkuljevim objavljivanjem udžbenika i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Time se vjerojatno htjelo sugerirati da je riječ o nekoj vrsti povijesnog revizionizma, ne uzimajući u obzir činjenicu da je Srkuljev atlas objavljen 1937., dakle u Kraljevini Jugoslaviji.

¹⁶ Vidi: Stefan PETRUNGAR, *Pisati povijest iznova. Hrvatski udžbenici povijesti 1918.—2004. godine*, Srednja Europa, Zagreb, 2009.

biti i pragmatičan povjesničar. Tako je pokazao osjećaj za promicanje turističkih vrijednosti Zagreba, napisavši turistički vodič u kojemu je iznio viziju preobrazbe grada u središte na proputovanju prema Jadranu i jugoistoku Europe. Vodič je bio objavljen i na njemačkom, francuskom i engleskom jeziku. Upravo su iz takvog štiva mnogi publicisti crpili podatke o povijesti Zagreba. Njegova briga za hrvatsku prošlost bila je vidljiva i u radu spomenutog Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, u kojemu se zdušno zalagao za uređivanje profesorskih dohodaka i godina službovanja.¹⁷ U obzir valja uzeti i njegovo aktivno članstvo u Družbi Braće hrvatskoga zmaja, gdje je nosio predikat Pešćenički i sudjelovao u otkrivanju spomen-ploča istaknutijih osoba.

Srkulj je umro poslije Drugoga svjetskog rata (1951.). Unatoč svemu što je ostavio iza sebe, nitko mu nije izrazio javnu počast, a nisu zabilježeni ni novinski tekstovi u povodu njegove smrti. Njegov lik nije se više uklapao u komunistički svjetonazor, kojemu su ostatci »građanstva« bili nepotreban dio povijesti.¹⁸

• *Stjepan Matković*

---

¹⁷ Franjo BUČAR, »Osnutak i razvitak 'Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora u Zagrebu'«, u: *Iz povijesti hrvatskog školstva i prosvjete (poviestni spomen-spis prigodom 50-godišnjice »Nastavnog vjestnika«)*, ur. Đuro Arhanić i Josip Berka, Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora, Zagreb, 1944., 24-72 (46-47).

¹⁸ Za vrijeme pisanja ovoga teksta doznao sam da je Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova predložio da se Srkuljevim imenom nazove jedan park koji se nalazi »južno od zgrade Gradske uprave«.